

Wat is de relatie tussen accountantscontrole en advies? Een overzicht van de bestaande literatuur.

Jan Bouwens¹

Professor of accounting at Cambridge University, Judge Business School en Managing director van de Foundation for Auditing Research

Introductie

In dit paper wil ik ingaan op de literatuur die is verschenen over de relatie tussen de kwaliteit van controlewerk dat accountants verrichten voor ondernemingen die al dan niet ook adviesdiensten bij hetzelfde kantoor afnemen. Uit de inventarisatie komt naar voren dat er weinig bewijs bestaat voor een kwaliteitsverlagend effect op de controle van de accountant. In veel gevallen wijst het onderzoek in de richting van een verhoging van kwaliteit als controle naast advies door hetzelfde kantoor wordt verleend. Dit voordeel kan worden toegeschreven aan kennisoverdracht waar accountants profiteren van de kennis van de collega's die advies geven bij diezelfde organisatie. De bevindingen duiden erop dat met de striktere regels om advies van controle te scheiden het onderliggende probleem niet werd opgelost.

Literatuurbespreking

Er bestaat maatschappelijk debat over de vraag of het verstandig is om een firma zowel accountancywerkzaamheden als advieswerkzaamheden te laten verrichten. De zorg die in dat kader wordt geuit is dat accountants minder snel geneigd zullen zijn een geconstateerde tekortkoming in de verslaggeving aan de orde te stellen omdat hij daarmee mogelijk de business in advies schaadt. Zo'n schade zou direct ten koste van zijn inkomen gaan voor zover winsten uit de bedrijfsonderdelen zijn gepoold en gaat ten koste van zijn verhouding met de adviseurs omdat deze de harde houding van de accountant zouden afwijzen omdat zij daarmee hun business verliezen.

In de afgelopen jaren heeft een groot aantal onderzoekers zich gericht op de vraag of de kwaliteit van het werk van de accountant lijdt als audit en advies vanuit een onderneming is georganiseerd.

In deze notitie wil ik ingaan op de literatuur die ter zake verscheen. Ik wil beginnen met de vaststelling dat het aantal onderzoeken dat is gedaan overweldigend is en dat deze veelal een ander

¹ Ik wil Olof Bik bedanken voor zijn commentaar op een eerdere versie van deze notitie.

richting uitwijzen dan aangenomen in politiek en debat: niet-audit services hebben geen negatief effect op de kwaliteit van het werk van de accountant. Hierbij worden drie aspecten van kwaliteit bekeken: (1) de mate waarin de accountant toestaat dat de onderneming resultaten mooier/slechter voorstelt dan uit de onderliggende economische verhoudingen blijkt (dit komt neer op winstmanipulatie van het ondernemingsmanagement, toegestaan de accountant), (2) de mate waarin de accountant een voorbehoud maakt bij de continuïteit van de onderneming, en (3) de mate waarin de conservatisme (winst erkennen alleen als deze er zeker zijn en verliezen meteen nemen). Hieronder treft u een (niet eens complete) lijst aan met studies naar het effect van non audit service op de kwaliteit van de accountantscontrole. Van al die papers is er een die aan lijkt te duiden dat er een verband bestaat tussen het toestaan van winstmanipulatie en nonauditservices: Frankel, Johnson, en Nelson. (2002). Hun bevinding bleek echter te zijn gebaseerd op een misspecificatie (Ashbaugh, LaDond en Mayhew, 2003). Als er al sprake zou zijn van een probleem dan komt het voor bij een hele kleine sample van snelgroeiende MKB-bedrijven waarin het management het volledig voor het zeggen heeft.

Als het om de vraag gaat of er een kleinere kans is op het achterwege laten van een continuïteitsvoorbehoud vinden DeFond, Raghunandan, en Subramanyam 2002 geen enkele aanwijzing voor een kleinere kans om een ongunstig voorbehoud achterwege te laten. Ruddock, Taylor en Taylor (2006) zien niet terug dat de accountant conservatisme als leidend principe laten varen voor ondernemingen die naast de controle andere diensten afnemen die onder dezelfde merknaam worden aangeboden. Met andere woorden Ruddock e.a. (2006) vinden dat accountants geen verschil maken tussen gecontroleerde onderneming die wel of geen andere diensten afnemen. Antle, Gordon, Narayanamoorthy, en Zhou. (2006), Ashbaugh e.a., (2003), Chung en Kallapur (2003), Francis en Ke (2003), en Reynolds, Deis, en Francis (2004) vinden geen resultaat als zij berekenen of er een verband bestaat tussen het financiële belang van de individuele klant in de portfolio van het kantoor en winststuring. Lennox (2016) toonde aan dat de beperkingen die de PCAOB in 2005 en 2006 oplegde inzake belastingadvisering geen effect had op de kwaliteit van de controle (gemeten in termen van het aantal gebleken fouten in de verslaggeving welke aanleiding gaven tot het opleggen van een aanpassing (aanwijzing in Nederland) in de verslaggeving, fouten in belastingaangifte en invulling van de continuïteitsparagraaf).

Als we dus naar de enorme hoeveelheid onderzoeken kijken, onderschrijven deze onderzoeken de bewering dat er niet één zaak bestaat waaruit is gebleken dat de onafhankelijkheid van de accountant door de uitvoering van adviestaken zodanig is bezoedeld, dat daaraan een controlefout kon worden toegeschreven.

Is er dan helemaal niets aan de hand?

Francis (2006) meent dat we voorzichtig moeten zijn. We zullen niet zo snel een direct verband vinden omdat het onwaarschijnlijk is dat directe bezoedeling kan worden waargenomen. In plaats daarvan is het heel goed mogelijk dat de accountant onbewust zijn onafhankelijkheid verliest, naarmate er sprake is van meer adviesdiensten. Maar als dat waar is, zouden we nog altijd in empirische studies zo'n effect moeten kunnen aantreffen, immers in bovengenoemde studies wordt geen onderscheid gemaakt tussen bewuste of onbewuste onafhankelijkheidskwesaties. In de studies wordt gekeken of de accountant *de facto* verschil maakt tussen klanten die wel of geen adviesdiensten afnemen anders dan controle.

Maar, als het dan toch geen verschil maakt, kunnen we voor de zekerheid evengoed naar een audit-only firm streven? Iedereen is dan tevreden.

Deze redenering is problematisch. De hierboven genoemde studies bekeken of de kwaliteit van het werk van de accountant terugloopt als adviesdiensten naast de assurediensten worden geleverd. Maar er is óók onderzoek gedaan naar de vraag of het werk van de controlerend accountant beter wordt naarmate er ook andere diensten worden geleverd dan assurance. Dit werk richt zich op de vraag of de kennis die in het kantoor wordt verzameld door verschillende diensten te leveren gunstig uitwerkt op de kwaliteit van de controle. U moest zich dan voorstellen dat de accountant zijn kennis vergroot door samenwerking met zijn collega's van de adviesdienst en dat hij/zij door toepassing van de verworven kennis beter zijn taak als controlerend accountant kan uitvoeren ("knowledge spillovers").

Koh, Rajgopal en Srinivasan (2015) deden in dit verband een belangrijk onderzoek. Zij keken specifiek naar de situatie waarin het nog was toegestaan om controlediensten en informatiediensten vanuit een kantoor naam te leveren. Zij zien terug dat kantoren die aan een bedrijf adviesdiensten geven naast controle een betere kwaliteit leveren afgemeten naar de kwaliteit van de winst van de gecontroleerde onderneming (gemeten als winstmanipulatie). Deze relatie bleek in versterkte mate te bestaan als ook informatieadvies werd gegeven. Als we deze uitkomst plaatsen in het licht van de uitbanning van adviesdiensten, dan is sterk de vraag of deze maatregel wel gunstig heeft uitgewerkt voor het werk van de controlerend accountant. Zo is het niet ondenkbaar dat het makkelijker is om vast te stellen of de internal controls goed werken, als de accountant ook informatie bij zijn collega kan halen omtrent het ontwerp van die controls. Zwakke plekken worden dan eerder duidelijk. Bovendien, het hoeft hierbij niet eens over dezelfde gecontroleerde onderneming te gaan. Het feit dat de kennis in huis is binnen de accountantsfirma, helpt de controlerend accountant mogelijk eerder zwakke en sterke plekken te zien.

Anderzijds laten Bell, Causholli en Knechel (2015) zien dat voor bedrijven die in de USA buiten de verplichte controle vallen (niet aan de beurs verhandeld) de levering van adviesdiensten negatief is geassocieerd met de kwaliteit van de audit. Auditkwaliteit werd afgemeten door te kijken naar de resultaten van een check op het werk van de accountant door collega accountants in de USA (“quality reviews”). Accountants leverden in deze specifieke sample dus minder goede kwaliteit aan klanten die naast controle ook advies afnamen. Maar het resultaat keert om voor bedrijven die onder de verplichte controle vallen. Juist bedrijven die wél onder de verplichte controle vallen, konden rekenen op een hogere controlekwaliteit. In het eerste geval is het risico van een claim kleiner dan in het tweede geval. Wellicht dat accountants strenger worden als zij de schijn tegen zich hebben (doordat hun bedrijf ook adviesdiensten levert) en handhaving met grotere waarschijnlijkheid ter hand wordt genomen (PCAOB).

Behalve dat de kwaliteit van de controle mogelijk wordt beïnvloed door de aanwezigheid van advies naast controle, is er ook een (preventief) effect op de gecontroleerde onderneming. Ciconte, Knechel en Mayberry (2017) laten zien dat accountantskantoren die naast controle ook advies geven een gunstige invloed uitoefenen op de exploitatie van het gecontroleerde bedrijf dat door het betrokken kantoor wordt gecontroleerd. Winstgevendheid wordt, met andere woorden, bevorderd als het kantoor een breder pakket aan diensten verleend.

Discussie en conclusie

Aan de uitkomsten van bestaand onderzoek kunnen we weinig argumenten ontleen om audit-only kantoren op te richten. Sterker, als we naar het onderzoek kijken, is de kans groot dat er controlekwaliteitbevorderende overdracht van kennis binnen de kantoren zal wegvallen. Zeer recent onderzoek van Ciconte e.a. (2017) laat zien dat ook het gecontroleerde bedrijf baat heeft bij de uitvoering van controle en advies vanuit één accountantsfirma. We vinden enige aanknopingspunten voor mogelijke negatieve kwaliteitsverschillen in het onderzoek van Bell e.a. (2015) waar zij vaststellen dat bedrijven die niet onder verplichte controle vallen een minder alerte controle krijgen dan bedrijven die onder de verplichte controle vallen. Zoals Bell e.a. laten zien moeten we dan in de kantoren kijken om dit waar te nemen. Zoals Francis (2006) vaststelt is het niet uit te sluiten dat accountants onbewust minder streng zijn op de controle van boeken van bedrijven die ook adviesdiensten afnemen. Het is de moeite waard deze zorg onder de loep te nemen door evenals Bell e.a. binnen de kantoren te kijken.

Literatuur aangehaald in dit paper.

Antle, R., E. Gordon, G. Narayanamoorthy, and L. Zhou. 2006. The joint determination of Audit fees, non-audit fees, and abnormal accruals. *Review of Quantitative Finance and Accounting* 27(3): 235-266.

- Ashbaugh, H., R. LaFond, and B. W. Mayhew. 2003. Do Nonaudit Services Compromise Auditor Independence? Further Evidence. *The Accounting Review* 78 (3):611-639.
- Bell, T., M. Causholli en R. Knechel. 2015. Audit firm tenure, Non-audit services and internal assessments of audit quality, *Journal of accounting research* 53(3): 461-509.
- Chung, H., and S. Kallapur. 2003. Client Importance, Nonaudit Services, and Abnormal Accruals. *The Accounting Review* 78 (4):931-955.
- Ciconte, W.A., W.R. Knechel, M.A. Mayberry. 2017. Investments in auditor-provided Non-audit Services and future operating performance, workingpaper.
- DeFond, M. L., K. Raghunandan, and K. R. Subramanyam. 2002. Do Non-Audit Service Fees Impair Auditor Independence? Evidence from Going Concern Audit Opinions. *Journal of Accounting Research* 40 (4):1247-1274.
- Francis, J. R. 2006. Are Auditors Compromised by Nonaudit Services? Assessing the Evidence. *Contemporary Accounting Research* 23 (3):747-760.
- Francis, J. R., and B. Ke. 2006. Disclosures of Fees paid to Auditors and the Market Valuation of Earnings Surprises. *Review of Accounting Studies* 11 (4):495-523.
- Frankel, R. M., M. F. Johnson, and K. K. Nelson. 2002. The Relation between Auditors' Fees for Nonaudit Services and Earnings Management. *The Accounting Review* 77 (Supplement):71-105.
- Koh, K., Rajgopal, S. & Srinivasan, S. 2013. Non-audit services and financial reporting quality: evidence from 1978 to 1980, *Review of Accounting Studies* 18(1): 1-33.
- Lennox, C.S. 2016. Did the PCAOB's Restrictions on Auditors' Tax Services Improve Audit Quality? *The accounting review* 91(5): 1493–1512.
- Reynolds, J. K., D. R. Deis, and J. R. Francis. 2004. Professional Service Fees and Auditor Objectivity. *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 23 (1):29-52.
- Ruddock, C., S. J. Taylor, and S. L. Taylor. 2006. Nonaudit Services and Earnings Conservatism: Is Auditor Independence Impaired? *Contemporary Accounting Research* 23 (3):701-746.

Overige studies naar de relatie advies en controle

- Beck, P., T. J. Frecka, and I. Solomon. 1988a. An Empirical Analysis of the Relationship Between MAS Involvement and Auditor Tenor: Implications for Auditor Independence. *Journal of Accounting Literature* 7:65-84.
- . 1988b. A Model of the Market for MAS and Audit Services: Knowledge Spillovers and Auditor-Auditee Bonding. *Journal of Accounting Literature* 7:50-64.
- Brown, J., D. Falaschetti and M.Orlando. 2010. Auditor Independence and Quality of Information in Financial Disclosure: Evidence for Market Discipline vs. Sarbanes-Oxley Proscriptions. *American Law and Economics Review* 12 (1): 39-68
- DeBerg, C. L., S. E. Kaplan, and K. Pany. 1991. An Examination of Some Relationships Between Non-Audit Services and Auditor Change. *Accounting Horizons* 5 (1):17-28.
- Dopuch, N., R. R. King, and R. Schwartz. 2003. Independence in appearance and in fact: An empirical investigation. *Contemporary Accounting Research* 65: 83–113.

- Firth, M. 1997. The Provision of Nonaudit Services by Accounting Firms to their Audit Clients. *Contemporary Accounting Research* 14 (2):1-21.
- Gleason, C. and L. Mills. 2011. Do Auditor-Provided Tax Services Improve the Estimate of Tax Expense? *Contemporary Accounting Research*, 28(5): 1484-1509
- Glezen, G. W., and J. A. Millar. 1985. An Empirical Investigation of Stockholder Reaction to Disclosures Required by ASR No. 250. *Journal of Accounting Research* 23 (2):859-870.
- Kinney, W. R., and R. Libby. 2002. Discussion of The Relation between Auditors' Fees for Nonaudit Services and Earnings Management. *The Accounting Review* 77 (Supplement):107-114.
- Kinney, W. R., Z.-V. Palmrose, and S. Scholz. 2004. Auditor Independence, Non-Audit Services, and Restatements: Was the U.S. Government Right? *Journal of Accounting Research* 42 (3):561-588.
- Larcker, D. F., and S. A. Richardson. 2004. Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices, and Corporate Governance. *Journal of Accounting Research* 40 (3): 625-658.
- Maher M.W., Tiessen P, Colson R., and Broman A.J.(1992), "Competition and Audit Fees", *The Accounting Review*, 67 (1): 199-211.
- Parkash, M., and C. F. Venable. 1993. Auditee Incentives for Auditor Independence: The Case of Nonaudit Services. *The Accounting Review* 68 (1):113-133.
- Scheiner, J. H. 1984. An Empirical Assessment of the Impact of SEC Nonaudit Service Disclosure Requirements on Independent Auditors and Their Clients. *Journal of Accounting Research* 22 (2):789-797.
- Scheiner, J. H., and J. E. Kiger. 1982. An Empirical Investigation of Auditor Involvement in Non-Audit Services. *Journal of Accounting Research* 20 (2):482-496.
- Simunic, D. A. 1984. Auditing, Consulting, and Auditor Independence. *Journal of Accounting Research* 22 (2):679-702.
- Whisenant, S., S. Sankaraguruswamy, and K. Raghunandan. 2003. Evidence on the Joint Determination of Audit and Non-Audit Fees. *Journal of Accounting Research* 41 (4): 721-744.